

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta on oikeusministeriön yhteydessä toimiva neuvottelukunta, jonka tehtävänä on seurata kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristön muutoksia sekä esimerkiksi edistää julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta (om.fi/kane).

KANE kiittää maa- ja metsätalousministeriötä avoimesta valmistelusta, jonka aikana kansalaisyhteiskuntatoimijoita on kuultu laaja-alaisesti ja useaan otteeseen. Laadukas valmistelu edellyttää sidosryhmien kuulemista jo varhaisessa vaiheessa valmistelua sekä osallistumista edistävää viestintää ja saadun palautteen avointa arviointia.

KANE kiittää maa- ja metsätalousministeriötä erityisesti siitä, että ministeriö on käsitellyt kansalaistoimintaa kattavasti selontekoa valmisteltaessa. Vaikka selonteon tausta-aineistona on julkaistu erikseen ansiokas raportti Kohti tulevaisuuden kansalaistoimintaa, kansalaisyhteiskunnan tilaa ja tulevaisuutta olisi hyödyllistä tarkastella yksityiskohtaisemmin myös selonteossa. Esimerkiksi kansalaisyhteiskuntapolitiikka olisi syytä nostaa mukaan kokonaisvaltaiseen ja kohdennettuun maaseutupoliittikkaan (kuva 3), jotta kansalaisyhteiskuntapolitiikka vahvistuisi poliittisena painopisteenä, kuten OECD suosittelee (Practical Guide for Policymakers on Protecting and Promoting Civic Space).

2. Maaseutupoliitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupoliitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

-

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Euroopan komissio toteaa tuoreessa oikeusvaltiokertomuksessaan, että kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet ovat Suomessa laajat, mutta kiinnittää huomiota kansalaisjärjestöille suunnatun rahoituksen vähenemiseen. Kansalaisjärjestöjen merkitys vaikuttaa olevan murroksessa: Aktiiviset järjestökansalaiset hupenevat, taloudelliset toimintaedellytykset tiukentuvat, kilpailu digitaalisesta elintilasta kovenee ja kaikkia koskettava ekologinen kestävyyskriisi etenee.

Tämänkaltaisiin kehityskulkuihin viitataan maaseutupoliittisen selonteon luonnoksessa sekä kehittämissuosituksissa, mutta KANE kehottaa maa- ja metsätalousministeriötä vielä harkitsemaan käsittelyn syventämistä. Kansalaisjärjestöjen julkista rahoitusta on vähennetty merkittävästi osana julkisen talouden säästöjä, mikä vaikuttaa paitsi kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan myös kansalaisten palveluihin ja osallistumisoikeuksien toteutumiseen kunnissa ja hyvinvointialueilla (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:33; Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:12). Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnassa on myös alueellisia eroja (Oikeusministeriön julkaisuja 2024:2).

Kansalaisjärjestöjen tulevaisuus vaikuttaa esimerkiksi

- * demokratiaan ja osallisuuteen eli siihen, miten kansalaiset kokevat kuuluvansa yhteiskuntaan;
- * ihmisten hyvinvointiin ja yhteiskunnan kykyyn huolehtia heikommista ja sillä on vaikutusta myös yhteiskunnan kriisinkestävyyteen eli siihen, miten yhdessä onnistutaan toimimaan vaikeina aikoina;
- * toimivien väestösuhteiden rakentamiseen ja sosiaalisen koheesion vahvistamiseen moninaistuvassa yhteiskunnassa;
- * kestävään kehitykseen ja siihen, millaiset edellytykset kansalaisjärjestöillä on tehdä kansainvälistä yhteistyötä;
- * suomalaisten sivistykseen ja elinikäiseen oppimiseen eli kykyyn oppia ja uudistua muuttuvassa maailmassa.

Yhteiskunnan kriisinkestävyys ja kokonaisturvallisuus sekä niiden vaatima informaation kulku ja viestintä edellyttävät julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta muistuttaa erityisesti vähemmistöjen ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten osallisuudesta ja yhteistyösuhteiden merkityksestä poikkeustilanteisiin varautumisessa ja niistä selviämisessä.

Hallintorajat ylittävä yhteistyö sekä julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välinen vuorovaikutus (dialogisuus) tunnistetaan selontekoluonnoksen SWOT-analyysissä mahdollisuudeksi. KANE kannustaa maa- ja metsätalousministeriötä ja muita ministeriöitä tekemään nykyistä systemaattisempaa yhteistyötä esimerkiksi kansalaisjärjestöjä sekä kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa koskevan tiedon kokoamisessa ja yhdistämisessä sekä uuden tiedon tuottamisessa – ja ottamaan tämän huomioon kehittämissuosituksissa. Esimerkiksi maaseututiedon ja kaupunki- ja maaseutuluokituksen avulla voitaisiin paitsi seurata selonteon tavoitteiden saavuttamista myös arvioida kehittämissuosituksen toteuttamista ja niiden vaikutuksia kansalaisyhteiskunnan tilaan tai kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiin. Tiedon muodostus on myös yksi konkreettinen keino rakentaa kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa päätöksentekoa varten, kuten valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöstrategiasta (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:20) linjaa.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

-

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Kansalaistoiminnan perusedellytyksistä huolehtiminen on tärkeä asia kansallisen maaseutuvisiion luonnoksessa. Visiossa voisi ottaa vielä rohkeammin kantaa kansalaisjärjestöjen rooliin, asemaan ja merkitykseen maaseutualueilla, myös elinvoimatekijänä lähikoulujen ja -palveluiden rinnalla. Tällaista pitkän ajan tavoitetta vasten voitaisiin sitten valita tarkoituksenmukaisia keinoja ja konkretisoida kehittämissuosituksia.

KANE korostaa kuntien ja hyvinvointialueiden strategioiden ja suunnitelmien merkitystä kansalaistoiminnan ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten kehittämisessä. Esimerkiksi maksutta käyttöön saatavat kansalaistoiminnan tilat ja kylätalojen korjausavustukset ovat keino lisätä kansalaisyhteiskunnan elinvoimaisuutta kirjastoja ja yhteiskunnallista yrittäjyyttä unohtamatta. Maaseutuvisiossa on tärkeää tunnistaa myös neljännen sektorin merkitys. Kuntien ja hyvinvointialueiden asukkaiden osallistumisoikeuksien ja kansalaislähtöisen päätöksenteon näkökulmasta myös suoran vaikuttamisen keinot ja demokratiaa vahvistavat innovaatiot vievät kohti visiota.

Kumppanuus mainitaan ansiokkaasti visioluonnoksessa, mutta julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta voisi korostaa entisestään.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

-

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

Maaseutupoliittisen selonteon luonnoksessa viitataan monipuolisesti olemassa olevaan, kansalaisyhteiskuntaa koskevaan tietoperustaan, kuten tämän hallituskauden periaatepäätöksiin. Kansalaisjärjestöt ja kansalaistoiminta tuodaan hyvin myös esiin kehittämissuosituksissa, joita on kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan mielestä vielä mahdollista konkretisoida.

EU-hankerahoitusta pitäisi hyödyntää jatkossa entistä enemmän, myös kansalaistoiminnassa, kuten valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöstrategiasta linjaa. Tämä tavoite tunnistetaan myös selontekoluonnoksessa. EU-hankerahoitus on jo nyt merkityksellistä julkista rahoitusta esimerkiksi kulttuuritapahtumille ja kyläkulttuurille, mutta kansalaisjärjestöt eivät hae tai hyödynnä EU-rahoitusta niin paljon kuin mahdollista.

Jotta Suomen EU-saanto kasvaisi tulevassa rahoitusohjelmakaudella, julkisen hallinnon on oltava mukana tukemassa kansalaisjärjestöjen haku- ja hallinnointivalmiuksia: Esimerkiksi hakemusten laatua pitää parantaa. Tuki voi konkretisoida EU-hankkeiden osarahoittamisena tai pyrkimyksenä keventää hallinnollista taakkaa. Kansalaisjärjestöjen kokemuksen perusteella myös asiointia, tiedonkeruuta ja raportointia on syytä kehittää. Sama tarve koskee myös valtionavustustoiminnan ja -palveluiden kehittämistä.

Yleishyödyllisten yhteisöjen ja rahoituksen kehittämisen parlamentaarinen neuvottelukunta, maaseutupoliitiikan neuvosto sekä esimerkiksi kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta voisivat yhdessä varmistaa, että kansalaisjärjestöjen julkista rahoitusta käsiteltäisiin osana julkisen talouden suunnittelua ja suunnitelmia. Tämä varmistaisi ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä sekä auttaisi muodostamaan näkemystä julkisen ja yksityisen rahoituksen muodostamasta kokonaisuudesta, mikä on tarpeen, kun kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä kehitetään ja seurataan. KANE kannustaa sisällyttämään tämänlaisen yhteistyön kehittämissuosituksiin.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

**Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)?
(Merkitse kehittämissuosituksien numerot 1-24)**

-

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

-

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

-

Lehtonen Mikko
Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta - Virpi Dufva,
varapuheenjohtaja, kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE